

Ce pogledamo v šolsko kroniko, vidimo, da je že leta 1855. ustanovil tedanji duhovni pomočnik na Veliki Dolini Martin Rant za silno šolo v stari cerkvenikovi hiši. S pomočjo mokriškega grofa Gustava Auersperga je bil leta 1856. postavljen temeljni dolinski šoli-eno razrednici. Grof Gustav je bil zadnji potomec stranske mokriške linije po Kranjskem slavni Auerspergov, ki je imela v posesti mokriško in čateško gospodstvo. Ta graščak je namreč opremil šolo z dvema mizama in dvema dolgima klopema za prvo silo. Tedanje oblasti so odobravalje to akcijo, jo podprle, prav tako občina in z razširjenjem stare stavbe je prvi prišel na razpisano učiteljsko mesto od oblasti imenovan »šomošter« Franc Cettel. Tako je bila ustanovljena obmejna kulturna postojanka slovenstva v letu Gospodovem 1856., otvorena pa šele naslednjega leta, ko je bilo prvo vpisovanje znanja željne dolinske mladine.

Značilno je dejstvo, da je bil pokojni grof Gustav Auersperg velik dobrotnik novotvorjene šole, da je šolske otroke ob vsaki priliki obdaroval z obleko, knjigami, učili, tablicami in drugimi šolskimi potrebščinami. Po »očitnih skušnjah«, ki so se vršile ob koncu vsakega leta pod vodstvom »stroge« izpraševalne komisije, so šli otroci v njegov grad v krasni park na šolarsko veselico, kjer jih je pogostil s pečenko, kruhom in vinom... Ko je bilo lakotji zadoščeno vsaj za silo, se je grof z njimi igral, telovadil in se vživljal v otrokovo dušo kot njihov sovrstnik. Pevajoč »Glejte, že sonce zahaja«, so odšli otroci proti domu v zavesti, da so doživeli lep dan, vredni spomina... Podobnih veselje je bilo več. Grof, dolgoletni predsednik krajevnega šolskega sveta, je tudi večkrat inšpiciral šolo in kot nadzornik vzpodbujal mladino k marljivemu obiskovanju šole. Da je bil tako dalečji tor z dušo in telesom »šolnik«, je iskati vzroka v tem, da je bila njegova žena Matilda, rojena pl. Zois, iz znane rodbine slovenskih mecenov; ali pa je hotel vcepiti že v mlade duše duha avstrijske orientiranosti, kakor so to delali neštevilni njegovi vrstniki. Vsekakor je za kulturni razvoj šole na Veliki Dolini redka izjema, in mu je v kroniki posvečeno mnogo toplih besed.

Občina je seveda skrbela za stalnega šolnika s tem, da je lahko pobiral »biro« in od tega je živel. Šele leta 1872. mu je občinsko predstavništvo nakazalo 400 gld. plače. Moral pa je za to vsoto opravljati tudi posle cerkvenika in organista, kakor kopica njegovih kolegov po tedanjih enorazrednicah na Slovenskem.

Mladine je bilo vedno več. Radi prenapolnjenja enorazrednice na Veliki Dolini se je leta 1878. krajevni šolski svet posvetoval, da bi se poleg dolinske šole otvorila še paralelka na pol ure oddaljenih Jesenicah ob Savi. Tako se je tudi zgodilo. K dolinskemu šolskemu okolišu so odslej pripadale hribovske vasi: Velika Dolina, Majla Dolina, Brezje, Pečišče, Rajec, Ponikva, Koritno in Gaj; k jeseniškemu pa vasi v dolini: Jesenice, Obrežje, Nova vas, Bregana, Sp. Ribnica in Zg. Ribnica. Drugih vasi kronika ne omenja.

Prvi učitelj na paralelki na Jesenicah je bil Teodor Valenta. Pri otvoritvi je spomina vreden odpor staršev šoloobveznih otrok. Neki kmet je ob vpisovanju nagovoril novega gospoda učitelja. Med dobršnim delom zbra-

nih staršev je bilo slišati šušljanje, da njihovi otroci ne bodo nikoli obiskovali šole na Jesenicah, češ: zakaj bi za vsakega otroka plačevali 8-9 gld., ko pa zadostuje ena šola na Veliki Dolini? In kronist je zapisal: »... einige schrien sogar, dass sie sich lieber einsperren oder in kleine Stücke hauen lassen, als dass sie ihre Kinder in die Jessentzer Schule schicken möchten...« No, to še ni senca incidenta, ki se je zgodil l. 1920., ko je bil izvršen napad na šolsko vodstvo! (Vendar je paralelka životarija 11 let do leta 1889., ko sta se oba šolska okoliša združila v dvorazrednico na Veliki Dolini in leto pozneje v trirazrednico.

Šolo so večkrat na leto obiskovali poleg nadzornika tudi mokriški gospodje. Tako citamo imena: že omenjeni Gustav Auersperg, ki je poklonil še danes ohranjeno »Zlato knjigo«, žena Matilda, njuna hčerka Beatrice, grof Ervin v. Auersperg, grof du-Park iz Francije, baronica Traux v. Cilli, pozneje baron Gagerni. Kot dobrotnika se omenjata tudi Franc Hribar, c. kr. nadporočnik iz Jesenic, Franc Dolinar, domači župan in katehet Franc Brulec.

Dne 23. januarja 1880. leta umrelemu grofu Auerspergu je ob smrti posvečeno mnogo lepih besed v slovenskem jeziku. Na slovenskem ozemlju vzgojeni narod si je vtisnil v duše njegovo laskavo dobrikanje, ki je imelo svoj življenjski smoter. Kot gospod, neomejen gospodar v tem kotu, je znal šlrtil duha avstrijskega imperija. Zato je imelo zavedno in že takrat narodno čuteče učiteljstvo težko delo. V dobi, ko je bil ubogi slovenski vzgojitelj navadno še občinski pisar, pevec v cerkvi in dr., ko je primanjkovalo učiteljev, ko se je jemalo vsakogar za narodovega vzgojitelja, da je le znal pisati, brati in peti, četudi je prej opravljal bog si ga vedi kakšen poklic — v tej dobi je bilo toliko lažje delo Habsburžanom vdanih agitatorjev. Ti so za svoje privatne koristi poveljevali vsemogočnosti avstroogrških monarhov... Sicer se sliši, da je bilo ozemlje dolinske občine pod Hrvaško in da so Habsburžani v 19. stoletju popravili mejo, da so ugodili mokriški liniji Auerspergov, tako, da je to ozemlje prišlo pod Slovenijo. Dejstvo je, da je bival tod slovenski živelj in se boril za kulturno samobitnost. Tudi v lokalni zgodovini obmejne kota velja borba idej, vpliv avstrijskega gospodovalega duha pa se še danes slutiti... Narodna samozavest je prodrla tekem časa v mladi rod, ki je znal ceniti idejo narodne svobode in jo bo znal ceniti tudi v bodoče kljub gospodovalnemu vplivu avstrijsko orientiranih, ki so dali vsej dobi do ujedinenja pečat tudi javnemu življenju.

Narodna šola, l. 1920. razširjena v petrazrednico in pred par leti v sedemrazrednico z dvema paralelkama, kot kulturna postojanka ob nekdanji meji, je v polni meri vršila svojo kulturno in vzgojno misijo ter doprinesla k splošni izobrazbi ljudstva. Kulturno in gospodarsko življenje se je daleč od tovrstnih centrov zelo lepo razvijalo in pokazalo razveseljiv napredek. Zato se je tudi politično življenje tega, k jugu gravitiranega ozemlja razvijalo v čisto drugo smer.

Košček slovenske kulturne skupnosti, ki bo osemdesetletnico svojega žarišča praznoval v letošnjem letu s proslavo.

Tone Trdan.

Pedagoški tečaj

Kakor je bilo že svoječasno naznanjeno, priredi »Pedagoško društvo« v Ljubljani v letošnjih počitnicah svoj prvi pedagoški teden. Namenjen je v prvi vrsti osnovnošolskemu učiteljsstvu, je pa njegov program tak, da bo zanimal pedagoške interese vseh šolskih kategorij.

Tečaj bo trajal šest dni in sicer inkl. od 17. do 22. avg. t. l.

Na tečaju se bodo obravnavale sledeče teme:

1. Obrazovni pomen svetovnega naziranja in ljudske morale. (Dr. K. Ozvald.)
2. O vzgojnem pomenu narodnega jezika. (Prof. Solar.)
3. Kulturni in gospodarski problemi sedanjega časa. (Al. Hreščak.)
4. Individualna in socialna pedagogika. (M. Mencej.)
5. Fašistična vzgoja in šola. (J. Pahor.)
6. Pomen strukturne psihologije za moderan pedagogiko. (E. Bojc.)

Slavospev materi in materinstvu

(Ob romanu »Mati«, ki ga je napisala v angleščini Pearl S. Buck, poslovenil pa Vladimir Levstik. Izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani.)

Prav v tem mesecu, ko se bele v vazah na naših mizah deviške smarnice in ko se sprepletavajo po travnikih metuljčki in posejajo na ivanjščice, mak in druge pomladanske cvetlice, praznujemo velik praznik hvaležnosti — praznik naših mater — in se domala v vseh solah mačimo z našim živim drobižem za posamezne točke na materinskih akademijah, so dobili naši knjigoljubi prav čeden dar v roke. Ljubljanska Tiskovna zadruga je izdala malo manj kakor 300 strani obsegajoč roman, ki ga je napisala Američanka Pearl S. Buck: »Mati«. V slovensčino ga je prevedel Vladimir Levstik.

»Mati« je izšla, torej kakor nalašč v materinskem mesecu in jo dobijo tudi v Učiteljski knjigarni. — Pearl Buckova je pri nas malo znana. Ali naj vzamem knjigo v roko? sem pomislil. In sem se odločil za knjigo, ker jo je poslovenil Levstik, priznani mojster okusa in jezika. Zato sem podlegel znanemu imenu, kakor tisti naši odrski umetniki, ki so hoteli prav te dni podati za konec sezone kako boljše »inozemsko« robo in so se odločili za znano vojno dramo: »Konec potie«.

Zakaj prav to? — »I.« je menil eden izmed naše odlične diletantske družine. »delo je prevedel Oton Zupančič, nanj se lahko zanesemo, da je izbral dobro stvar.« In tako je objevil!

Tudi jaz sem zaupal Levstiku in odprl knjigo. Priznati moram, da pritegne roman

čitatelja že od početka; nestrpno te vabi knjiga, da uporabi vsako priložnost, da čitaš, dokler ne obrneš poslednjega lista.

Buckova prikazuje v romanu dvojice zanimivih strani: dejanje se odigrava v peštem, nam in naši literaturi premalo znanem svetu — Kitajskem. Film se odvijata sredi pokrajine, ki rodi riž, pa je pokrajina enolična in siromašna: kurijo s travo, škodolica čaja jim je za imenitno življenjsko poslastico. Moški in ženske se ubijajo od zore do mraka, le včasih uidejo možje ženam v čajarno, kjer igrajo za denar. In so žene ponosne na svoje može — če priigravo kaj denarja... in jezne, če so pijani še kakke druge dneve razen praznikov...

V skromni, odročni vasi, kjer spe čez noč v isti sobi ljudje, kokoši in bivoli, od koder je precej daleč do bližnjega mesta, se odigrava zanimiva družinska drama. Središče dejanja je žena, soproga jeznoritega kmeta Lija in mati treh otrok. Pisateljica materi ni dala niti posebnega imena; po njenih posebnostih, vrtilah, ljubezni do svojega rodu, hiše, zemlje in vsega, kar spada k družini, pa tudi po svojem pregrešku in napakah bi menda bila ta mati lahko doma vsepovsod...

Buckova je mojstrska opazovalka in nedosegljiva pripovedovalka; res, že dolgo nisem s tako naslado slonel ob tiskani besedi. Pa tudi Levstikov prevod je umetnina! Resnično! Dvomim, da bi podal v našem jeziku kdo drugi to delo bolje od njega. Vsaka njegova beseda in vsak njegov stavek se mi zdi kakor iz bronca. Ko čitaš; ti iz knjige kar zveni. Le dvojice, troje napak me je zbadlo, pa ti gredo na račun korektorja, odnosno tiskarskega škrate.

Kakega pol ducata besed pa sem v Levstikovem delu zdaj zasledil tiskane prvič; pa so imenitno uporabljene in postavljene. Zanimivo pa je dejstvo, da — po nedavni

Novost!
Pristnobarvne, lahke bombažaste tkanine za obleke, ki se ne mečkajo.

A. ŽLENDER
Ljubljana, Mestni trg 22

7. Značaj in vzgojivost. (Dr. St. Gogala.)
 8. Težko vzgojljivi otroci. (A. Vodetova.)
 9. Delo kot vzgojni in metodični princip. (D. Vodnikova.)
 10. Učitelj - vzgojitelj - človek. (Dr. Brumen.)
 11. Milje in življenje našega šolskega otroka. (V. Čopič.)
 12. Principi moderne metodike. (Anica Černejeva.)
- Izven tega program bosta še poročala g. dr. Ozvald o svojem študijskem potovanju po Nemčiji in g. Čopič o vtisih s turneje po Češkoslovaški.

Predavanja in diskusije se bodo vršila

vsak dan zjutraj in popoldne. Eno popoldne je rezervirano za skupen tečajniški izlet.

Interesenti naj pošljejo svoje prijave do 30. junija t. l. na naslov »Pedagoško društvo« v Ljubljani, drž. učiteljska šola.

Prijavnina za priglasenca znaša 20 Din, ki se bodo inkasirali ob pričetku tečaja.

Odbor »Pedagoškega društva« je poskrbel za cenena prenočišča, zato prosim vse tiste, ki reflektirajo na to, da ob prijavi to posebe navedejo.

Lokal predavanja ter druge eventualno potrebne podrobnosti se bodo še pravočasno naznanili. Odbor.

Čisti

o učiteljsstvu, šoli, prosveti in JUU

— I V Sv. Juriju v Slov. goricah je bil razrešen upravitelj Vižintin. Tistemu, ki obžaluje, pravi »Slovenski gospodar« od 27. V., gotovo ne ve, da ni bilo to mesto zasledeno po smrti Pergerja na podlagi imenovanja. Zahvaljuje se prosv. ministru, da je imenoval za upraviteljico delavno Marico Kožuho.

— I Med grehi, ki jih je zagrešil premešeni glavar Vovšek iz Kamnika, je naveden v »Domoljubu« od 17. V. tudi tale primer: G. Vovšek je poklical k sebi L. Hribovska iz Motnika in mu rekel, da mora prevzeti tretje mesto na listi JNS, drugače bo prestavil njegovo ženo učiteljico.

— I V železu ima »Deutsche Zeitung« od 31. V. Julija Kovača zaradi njegovih člankov v »Učiteljskem tovarišu«. Zameri mu posebno to, da je videl v Koprivniku samo Slovence, čeprav, da je občina po 90% nemška.

— I Seliškarjev roman »Nasedli brod« je izšel v češkem prevodu.

— I Št. Rupert nad Laškim ima štirirazredno šolo in nastavljen 4 učitelje, dva učitelja pa imata dopust menda do konca leta. Otroci imajo pouk le vsak drugi dan. To trajajo že skoro vse leto, a nihče se ne zmeni za to. (»Slovenski gospodar« 27. V.)

— I Konferenčno sobo so dijaki v Šabcu zažgali. Zgoreli so tudi katalogi in šolski zvezki. V Sarajevu je študent na gimnaziji poskušal streljati na profesorja zaradi slabih redov. V Beogradu se je zastupila iz strahu pred izpiti Ružica Marjanovič, dijakinja 4. gimnazije. Na Sušaku je bilo aretiranih več dijakov iz Ljubljane in Kočevja ki so zbežali zaradi slabih uspehov v šoli z doma. (»Volksstimme« 31. V. in »Slovenski narod« 29. V.)

— I S kongresa esperantistov v Ljubljani. Uprizorili so Cankarjevega »Hlapca Jerneja« v esperantskem prevodu. Sklenili so izdati v esperantskem prevodu antologijo jugoslovanske književnosti, kjer bo ena tretjina slovenskih avtorjev. Učitelj pa so se zavzemali za to, da bi uvedli v šolske čitanke spise miroljubne vsebine. (»Jutro« in »Ponedeljski Slovenec« od 2. V.)

— I Ob 60 letnici dekliške mešč. šole v Mariboru priobčuje »Mariborer Zeitung« od 31. V. nad eno stran dolg članek s podrobnim historiatom šole.

tako bučni časopisni vojni za »solnce« odonosno za »sonce« in ko je prišla v novi pravopis oblika »sonce« — piše Levstik še staro obliko »solnce«.

10. knjiga v zbirki mojstrov in sodobnikov pri Tiskovni zadrugi, kakor je Buckove in Levstikova »Mati«, je resnična bogatitev našega leposlovja. Kdaj pa nam bo dal Vladimir Levstik spet kaj za našo mladino!? Po svoječasni besedi je še vezan, da bo tudi našim najmlajšim, poklonil potom Mladinske matice dar — vreden mojstra besede, ki bogati tako plemenito našo kulturo, pogreznjen v podeželski mir daleč proč v zelenem savinjskem paradižu. — nč —

Utrinki z meje

Ves dan si že belim glavo, da bi izbral iz našega razrednega delovnega načrta najbolj ustrežajočo snov, ki bi razvezala in razvnela najvažnejša razpravljanja in razgovore. — Drugače pri nas vse molči... Razmišljam o trditvi, da je le tistega izobrazba možna in dovolj globoka in se le tisti lahko razvije v osebnost, ki doumlja svoj materni jezik do njegovih najsubtilnejših odtencev. Ljudstvo ga čuti; se smeje ob značilnem prizvoku besede, se zgraža ob temačnosti in usodnosti nekih samoglasnikov v besedah, si pomežikne ob prav obrnjeni in postavljeni besedi. Ko deca govori in ko govoriš ti, domie besedo in to, kar se čuti za njō. Pri nas slišiš govoričico, ki je ni »mati učila«. V vsaki drugi besedi začutiš primatevi vpliv naših nekdanjih gospodarjev. Koliko pa jih svojega jezika že ne obvlada več! Ime in molitev jih izdajata:

Z naporom tisočletnega nasilja so brisali od Bruka do Sent Ilja sledove naše, a zaman!... (R. Rehar.)

Zato že ves dan premišljujem, kaj bi izbral, da bi se naš razgovor živo in domače razvozljal...

Z vrhov naših prelepih vinskih goric opazujem ravnine pod seboj in hribe v ozadju, kjer danes gospodarji tuji rod. Tja in še sem, v te blažene vinske gorice, se je podedil Hansa Bartscha »Deutsches Leid«. Zdi se mi, da je »Škrobar« prešibka kretnja zoper to večno nemško bol, ki sega tako pohlepno daleč. Pa kaj bi! Saj postavljamo sami mejnike še dalje v naše telo; čitam v časopisju o obmejnem Mariboru, Sv. Lenartu, Sv. Marjeti itd., celo o obmejnem Ptujju... Me vpraša možak, če je mar pri Ptujju tudi meja. Ga potolažim, da je tudi blizu Ljubljane meja... Tako se naša skrb za mejo oži...

Čitam in tolmačim razredu tisto žalostno prigodo o obglavljenju Zrinjskega in njegove besede: Molite za mojo domovino, privabijo deci solze v oči... Razboleli in s svetimi čustvi se razgovarjajo o tem s svojci; Druga dne ni več svetosti v teh majhnih srcih... Najdeš trdovratne poglede in na plotu kljukasti križ... Ti pa, bratec, zakleni duri in ugasni luč... Jutri ne boš več internacionalist.

Da, takšnih in krajših naslovov si ljudje tukaj okrog kaj radi nadevajo... Gromke besede za »našo domovino«, a drugače nič... O, pač! Tudi to pride na vrsto! Ko je pa o tem tako lepo povedal Pregelj, da »le tisti ljubi prav in do konca domovino, ki ji je bil v najmanjšem in najbolj prvotnem svetu najbolj zvest. Le toliko sem Slovan in morem biti, kolikor ljubim od najgloblje srca svojo malo Storičevino«... Le preko tega najdeš pot k — človečanstvu.

Ferinc Anton